

UDK: 321.7(497.5) "1990"
 329(497.5) "1990"
 324 497.5 "1990"
 Izvorni znanstveni članak
 Primljeno: 26. 1. 2005.
 Prihvaćeno: 16. 9. 2005.

Demokratske promjene u općini Slavonski Brod (1990.)

IVAN JELIĆ-MARIO KEVO

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest, Slavonski Brod, Republika Hrvatska

Nakon gotovo polustoljetne vlasti Saveza komunista kraj 80.-ih i osobito početak 90.-ih godina 20. stoljeća obilježile su velike društveno-političke promjene kojima je dokinuta apsolutna vlast SK. Na temelju objavljenih izvora, novinskih napisa, stranačkih tiskovina i relevantne literature autori ukazuju na demokratske promjene koje su obilježile malo, ali događajima iznimno bogato razdoblje na području ondašnje općine Slavonski Brod. Osnivanje prvih političkih stranaka, prvi višestranački izbori na slavonskobrodskom području, izborni rezultati neke su od tema obrađenih u radu.

Ključne riječi: Republika Hrvatska, Slavonski Brod, demokratske promjene, političke stranke, višestranačje, parlamentarni i lokalni (općinski) izbori

Uvod

U sklopu društveno-političkih kretanja koja su se krajem 80.-ih godina 20. stoljeća odvijala u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ) i u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (SRH) je došlo do značajnih političkih promjena.¹ Naime, nositelji vlasti su se krajem 1989. odlučili za uvođenje višestranačkog parlamentarnog sustava što je trebalo potvrditi ustavnim promjenama, a sukladno tome trebalo se raspisati nove, ovaj put demokratske, izbore. Ovakva situacija rezultirala je i osnivanjem prvih političkih stranaka koje bi, uz postojeći Savez komunista (SK) i Socijalistički

¹ O situaciji i nekim aspektima jugoslavenske problematike nakon smrti Josipa Broza Tita pa sve do kraja 80.-ih godina 20. stoljeća postoji nekoliko kvalitetnih sinteza, a navodimo samo neke naslove čiji je sadržaj djelomično ili u cjelini posvećen jugoslavenskoj problematici 80.-ih godina 20. stoljeća. Opširnije: Dušan BILANDŽIĆ, *Jugoslavija poslije Tita 1980. – 1985.*, Zagreb – Ljubljana, 1986.; ISTI, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999.; Ivo BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji: Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb – Ljubljana, 1988.; Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije 1918. – 1991.: hrvatski pregled*, Zagreb, 1998.; Ivo GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2003.

savez radnog naroda (SSRN) te uz nezavisne kandidate, sudjelovali u izborima raspisanim za 22., odnosno 23. travnja 1990. No, za lakše razumijevanje problematike i područja o kojem će biti govora u tekstu treba ukratko prikazati najosnovnije podatke o općini Slavonski Brod, njezinim geopolitičkim odrednicama te o stanovništvu i njegovoj narodnosnoj strukturi.

Općina Slavonski Brod s istoimenim sjedištem predstavljala je jednu od većih općina iz sastava onodobne lokalne samouprave u SR Hrvatskoj. Obuhvaćala je nizinsko područje uz obalu rijeke Save, koja je ujedno predstavljala i međurepubličku granicu sa susjednom SR Bosnom i Hercegovinom, a bilo je poznato i kao Brodsko Posavlje ili Brodska Posavina. S druge strane općinski teritorij je bio omeđen obroncima Psunja. Prema administrativnoj podjeli općinsko područje je graničilo s općinama Nova Gradiška na zapadu, Slavonska Požega na sjeveru te Županja na istoku dok je na jugu bila smještena općina Bosanski Brod (SR BiH). Područje je bilo dosta značajno sa geopolitičkog i prometnog aspekta budući da je, uz Podravsku magistralu, predstavljalo jedini put prema ostatku Slavonije i Hrvatske, a važnost potvrđuje i činjenica kako su tim pravcem prošle magistralna pruga i jedna od prvih jugoslavenskih autocesta. Pučanstvo se bavilo poljoprivredom, a bila je razvijena i industrija koja je bila koncentrirana u Slavonskom Brodu, gdje su se nalazili najveći gospodarski subjekti tog područja, poput poduzeća *Đuro Đaković* i *Slavonija DI*.

Tablica 1.

Općina Slavonski Brod Narodnosni sastav pučanstva (1991.) ²						
Stanovništvo Općine	Grad Slavonski Brod		Seoska naselja		SVEGA	
	Pučanstva	Postotak	Pučanstva	Postotak	Pučanstva	Postotak
Hrvati	44.541	79,99 %	52.838	90,22 %	97.379	85,23 %
Srbi	4.685	8,41 %	2.700	4,61 %	7.385	6,46 %
Jugoslaveni	2.417	4,34 %	890	1,52 %	3.307	2,90 %
Ostali	4.040	7,26 %	2.138	3,65 %	6.178	5,41 %
SVEGA	55.683	100,00 %	58.566	100,00 %	114.249	100,00 %

Prema popisu stanovništva iz 1991., slavonskobrodsku općinu je nastanjivalo ukupno 114.249 stanovnika (Tablica 1.).³ Od ukupne općinske populacije u Slavonskom Brodu i prigradskim naseljima je živjelo 55.683 stano-

² *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, prir. Jakov GELO et al., Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998., sv. 5, 2809 – 2855.

³ Iako se u tekstu govori o događajima iz 1990. za prikaz narodnosnog sastava pučanstva koristili smo najbliži popis stanovništva, odnosno popis iz 1991. U odnosu na raniji popis koji je nastao 1981. moguća odstupanja od stvarnog broja i sastava pučanstva su svakako manja i stoga su podaci precizniji.

vnika ili 48,74 posto općinske populacije, dok je preostalo pučanstvo živjelo u 91 naselju razmještenom na općinskom području. Prema narodnosnom sastavu sastav pučanstva je bio homogen, a apsolutnu većinu su, s udjelom od nešto više od 85 posto, činili Hrvati. Potom su s oko 6,5 postotnim udjelom u pučanstvu slijedili građani srpske nacionalnosti dok su pripadnici ostalih narodnosnih grupa činili preostalih 8,3 posto pučanstva. Pripadnici srpske manjine su imali većinu u tri naselja u Općini, odnosno u selima Ježevik, Novo Topolje i Trnjani, dok je gotovo dvije trećine svih građana opredijeljenih kao Srbi i Jugoslaveni živjelo u gradu Slavonskom Brodu.

Raspisivanje izbora i izborni sustav

Prihvaćanjem amandmana na Ustav SR Hrvatske i proglašavanja Zakona o izboru i opozivu odbornika i zastupnika te o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u saborska vijeća i Saveznu skupštinu SFRJ stvoreni su uvjeti koji su omogućavali sustav parlamentarne demokracije. Prema preostacima bivšeg delegatskog sustava birači su između ponuđenih kandidata trebali izabrati predstavnike u saborska, odnosno općinska vijeća, a parlamentarni i lokalni izbori su za teritorij cijele SR Hrvatske raspisani za kraj travnja 1990., te su se prema važećem većinskom izbornom sustavu trebali održati u dva kruga, odnosno 22. na 23. travnja te 6. na 7. svibnja 1990. godine.⁴ Naime, nakon što je 22. veljače predsjednik Sabora Anđelko Runjić raspisao izbore za zastupnička mjesta u Saboru sutradan je Ivan Tekić, predsjednik Skupštine općine Slavonski Brod, potpisao odluku o raspisivanju izbora za odbornike Skupštine općine.⁵ Istoga dana imenovane su i slavonskobrodsko Općinska izborna komisija te Komisija za biračke popise, a određene su i izborne jedinice u kojima će se provesti prvi višestranački izbori.⁶

U svakoj izornoj jedinici za Skupštinu općine trebao se izabrati jedan odbornik, a u izbornim jedinicama za svako pojedino skupštinsko vijeće glasovali su i određeni birači. Naime, u izbornim jedinicama za izbor odbornika u Vijeće udruženog rada glasovali su radnici, a one su bile podijeljene prema djelatnostima i vrsti rada. Ovakvu izbornu jedinicu najčešće su činili radnici jednog većeg ili više manjih srodnih poduzeća, zasebno poljoprivrednici te zasebno djelatnici u sektoru slobodnih zanimanja. U izornoj jedi-

⁴ Vijeće udruženog rada (VUR), Vijeće općina (VOP) te Društveno – političko vijeće (DPV) na republičkoj razini za Sabor SR Hrvatske te VUR, DPV i Vijeće mjesnih zajednica (VMZ) Skupštine općine na lokalnoj razini. "Novi zakon o izborima", *Kronologija rata 1989. – 1998., Agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu (s naglaskom na stradanja Hrvata u BiH)*, ur. Miroslav KRMPOTIĆ, Zagreb, 1998. (dalje: *Kronologija 1989. – 1998.*), 17.

⁵ "Počinje izborna utrka", *Kronologija 1989. – 1998.*, 17; "Počela izborna utrka", *Glas Slavonije (Osijek)*, 13.747, 24. II. 1990., 3; "Počela izborna utrka", *ISTO*, 13.748, 26. II. 1990., 1; *Službeni vjesnik općine Slavonski Brod* (dalje: *SVOSB*), 1/90., 23. II. 1990., 8.

⁶ Općinska izborna komisija u sastavu: Zlatko Mirković (predsjednik), Slavica Bešlić, mr. Slavko Ivezić, Mira Kobašić, Mijo Vuković i pet zamjenika, te Komisija za biračke popise u sastavu: Branko Penić (predsjednik), Josip Butorac, Ivanka Kovačević i tri zamjenika, *SVOSB*, 1/90., 23. II. 1990., 8; "Izmijenjena Izborna komisija", *Brodski list* (dalje: *BL*), Tjednik SSRN općine Slavonski Brod (Slavonski Brod), 9 (2144), 2. III. 1990., 2.

nici za Vijeće mjesnih zajednica glasovali su birači jedne veće ili više manjih mjesnih zajednica, a u izbornim jedinicama za Društveno-političko vijeće glasovali su birači prema izbornom količniku.⁷ Isti sustav se trebao primijeniti i kod izbora u izbornim jedinicama za Sabor SR Hrvatske gdje je jedinu razliku predstavljao izbor u saborsko Vijeće općina (VOP) u koje su kandidati birani prema općinama, a ne prema mjesnim zajednicama.

Nakon raspisivanja izbora počeli su teći izborni rokovi u kojima su stranke trebale odrediti potencijalne kandidate koje će ponuditi biračkom tijelu te su za njihovu službenu kandidaturu morali prikupiti određen broj potpisa građana. Naime, 50 potpisa je trebalo prikupiti za osobu koju se namjeravalo kandidirati za odborničko mjesto u Skupštini općine, odnosno 200 potpisa za Vijeće udruženog rada, 400 za Vijeće općina i 500 potpisa građana za osobu koju se namjeravalo kandidirati za Društveno-političko vijeće hrvatskog Sabora.⁸ Kandidature su se zajedno s prikupljenim listama potpisa potom do 5. travnja trebale predati općinskim izbornim komisijama. Nakon provjere, odnosno potvrde kandidatura što se trebalo obaviti do 10. travnja, službeno je započelo i predizborno natjecanje stranaka, odnosno kandidata.⁹

U izborima koji su bili neposredni i tajni, na svim se razinama trebao primijeniti većinski izborni sustav koji je, ovisno o izbornom krugu, donosio manje razlike. Naime, za izbor saborskog zastupnika ili odbornika općinske Skupštine kandidat je u prvom krugu za pobjedu trebao osvojiti apsolutnu većinu glasova birača koji su pristupili izborima, a takvih je trebalo biti najmanje trećina od upisanih u biračke popise, odnosno kandidat je za pobjedu trebao osvojiti 50 posto + 1 glas. Ukoliko niti jedan od ponuđenih kandidata u prvome krugu nije ostvario apsolutnu većinu glasova, održavao se drugi izborni krug u koji su ulazili kandidati s osvojenih više od 7 posto biračkih glasova. U tom krugu glasovanja za pobjedu je bila dovoljna relativna većina pa je izbornu pobjedu i saborsko, odnosno odborničko mjesto osvajao kandidat koji je osvojio najveći broj glasova birača koji su pristupili izborima. Ovakav izborni sustav je bio diskriminacijski i nije se temeljio na demokratskim osnovama jer je bila prisutna institucija nejednakog prava glasa. Naime, neki birači su mogli glasovati više puta jer, osim što su glasovali za kandidate za VMZ i DPV, glasovali su i za kandidate za VUR, te time glasačko pravo nije bilo isto i jednako za sve birače.¹⁰ Već je spomenuto da su osim kandidata SK-a, SSRN-a i nezavisnih na prvim višestranačkim izborima trebale sudjelovati i političke stranke, a čije osnivanje je uslijedilo još

⁷ SVOŠB, 1/90., 23. II. 1990., 8 – 9, 11, 13; *Službeni glasnik općine Nova Gradiška*, 2/90., 27. II. 1990, 1 – 5.

⁸ "Počela izborna utrka", *Glas Slavonije* (Osijek), 13.748, 26. II. 1990., 1; "Izbori '90", *Posavska Hrvatska*, Bilten Hrvatske demokratske zajednice Slavonski Brod (Slavonski brod), 3, travanj 1990., 2.

⁹ "Agitacije do 21. travnja", *Glas Slavonije* (Osijek), 13.753, 3. III. 1990., 32.

¹⁰ Opširnije: Mirjana KASAPOVIĆ, *Izborni i stranački sustav Republike Hrvatske*, Zagreb, 1993., 32 i dalje.

sredinom 1989., kada je kao prva stranka u SRH osnovan Hrvatski socijalno – liberalni savez/stranka (HSLS). Na slavonskobrodskom području višestranačje se pojavilo s osnivanjem Hrvatske demokratske zajednice (HDZ).

Osnivanje političkih stranaka i njihova programska načela

Osnivanje Hrvatskog socijalno – liberalnog saveza kao prve političke organizacije stranačkog tipa unijelo je sredinom 1989. novu realnost u društveno-politički život zemlje, a što je vodilo daljnjem razvoju političkog života koji je do tada bio strogo omeđen djelovanjem unutar postojećih Saveza komunista Hrvatske te Socijalističkog saveza radnog naroda. HSLS je svojim pojavljivanjem najavio početak demokracije koji je doveo do raspisivanja prvih višestranačkih izbora te dolazi do osnivanja niza ogranka političkih stranaka.¹¹

Neriješen zakonodavni okvir koji nije poznao političku stranku kao oblik udruživanja građana nije onemogućio formiranje prvih organizacija stranačkog tipa. Očekujući donošenje Zakona o društveno – političkim organizacijama i udruženjima građana, stranke su krenule u osnivanje inicijativnih odbora koji su zatim, nakon što su 5. veljače 1990. u Sekretarijatu za upravu i pravosuđe SR Hrvatske službeno registrirane prve političke stranke, pre-rastali u stranačke podružnice.¹² Početak višestranačja u Slavonskom Brodu označen je osnivanjem Inicijativnog odbora Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Naime, 28. prosinca 1989. u slavonskobrodskom hotelu *Park* sastao se Inicijativni odbor općinskog ogranka stranke za čijeg je predsjednika izabran odvjetnik Ante Klarić, a potom je započeto i izdavanje vlastitog biltena naslovljenog *Posavska Hrvatska*.¹³ Nakon osnivanja slavonskobrodskog Inicijativnog odbora stranke uslijedilo je i osnivanje inicijativnih odbora u nizu sela brodskog Posavlja. Prve stranačke ogranke dobili su Stari Perkovci, Gornja Vrba, Kruševica, Donji Andrijevići, Oriovac, Sredanci, Brodski Varoš, Vrpolje, Čajkovci, Stružani i druga sela brodskog Posavlja, te je u vrlo kratkom razdoblju stranka privukla oko 1.500 osoba u članstvo.¹⁴ U Spomen – domu *Đuro Salaj* 3. veljače je održan osnivački Sabor HDZ-a za općinu Slavonski Brod, a nekoliko dana kasnije sastao se stranački Izvršni odbor (IO) HDZ-a na kojem je za predsjednika izabran odvjetnik Ante Klarić.¹⁵

¹¹ Opširnije: M. KASAPOVIĆ, *Demokratska tranzicija i političke stranke: razvoj političkih stranaka i stranačkih sustava u Istočnoj Europi*, Zagreb, 1996.

¹² "Registrirane političke stranke", *Kronologija 1989. – 1998.*, 17; *Kronologija osnivanja ogranka političkih stranaka u: Ivanka CAFUTA, Slavonski Brod: 1990. – 1992., Hrvatski demokratski pokret i Domovinski rat, Kronologija*, Muzej Brodskog Posavlja (dalje: CAFUTA, *Kronologija 1990. – 1992.*), Slavonski Brod, 2003., 5 i dalje.

¹³ Osim Ante Klarića članovi Izvršnog odbora su bili: Stjepan Abrić, Mato Artuković, Antun Babić, Stjepan Blažanović (tajnik), Ratimir Kuzmić, Stjepan Lulić, Mario Ovsenjak; *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 1, siječanj 1990., 3.

¹⁴ "Osnivačka skupština Općinskog odbora HDZ-a", *BL*, 5 (2140), 2. II. 1990., 1.

¹⁵ *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 1, siječanj 1990., 3; *ISTO*, 2, veljača 1990., 2, 7 – 9, 17, 18.

Prema programskim načelima proklamiranim u Starim Perkovcima i na osnivačkoj skupštini u Slavonskom Brodu, stranačkim programom su prevladavali nacionalni zahtjevi.¹⁶ Naime, još sredinom siječnja 1990. u završnoj izjavi s osnivačke skupštine stranke u Starim Perkovcima, u sedam točaka su predstavljeni zahtjevi koji su upućeni Skupštini općine Slavonski Brod. U njima je zatraženo da se u hrvatski Ustav unese odredba o pravu hrvatskog naroda na samoodređenje do otcjepljenja, potom da se izvrši brisanje svih odredbi koje su omogućavale kažnjavanje građana zbog izražavanja mišljenja ili uvjerenja, da se obavi amnestija i pomilovanje svih političkih zatvorenika u SFRJ, potom je zatražen nesmetan povratak i dolazak svakog iseljenika bez obzira na njegovo političko uvjerenje ili pripadnost.¹⁷ Unatoč prevladavajućim nacionalnim i opće – društveno – političkim zahtjevima HDZ se tek na kraju, upućivanjem prosvjeda zbog katastrofalnog stanja u poljoprivredi, ustvari dotakla i teme koja je bila od šireg društvenog značaja i koju bi mogli svrstati u tematiku koja je opterećivala tzv. malog čovjeka. Spomenuti zahtjevi dali su naslutiti da će se stranački program temeljiti na općenacionalnim zahtjevima, a to je potvrdila i njihova nadopuna objavljena u Završnoj izjavi s osnivačkog Sabora stranke za općinu Slavonski Brod 3. veljače.¹⁸ Uz već spomenute zahtjeve, HDZ-ovci su tražili i ukidanje smrtne kazne, sređivanje situacije na Kosovu, a zbog teške gospodarsko-socijalne situacije u Hrvatskoj zatražena je obustava isplate svih sredstava solidarnosti, tj. izdvajanja za slabije razvijene dijelove SFRJ.

Na slavonskobrodskom području drugu političku stranku koja je osnovana nakon HDZ-a predstavljao je ogranak Hrvatske demokratske stranke (HDS). Inicijativni odbor stranke sastao se 14. veljače 1990., a nakon službene osnivačke skupštine i izbora Izvršnog odbora, krajem ožujka je održan sastanak na kojem je izabrano rukovodstvo podružnice. Na čelne funkcije brodskih HDS-ovaca izabrani su Pero Katalinić (predsjednik), Mato Lovinčić, Nedjeljko Marko Pandžić i Tomo Galović (potpredsjednici) te Josip Dokuzović (tajnik).¹⁹ U svome programu HDS je donekle predstavljao iste ciljeve kao i HDZ po pitanju budućeg uređenja SFRJ i po pitanju depolitizacije institucija, a uz kritiku jednostranačkog sustava i propusta u razvoju socijalističkog samoupravljanja. Stranka se zalagala za temeljitu preobrazbu SR Hrvatske na principima slobode, razuma i suvereniteta, a kao preduvjet ekonomskog procvata vidjeli su uvođenje tržišnog modela u gospodarstvo u kojem su značajnu ulogu namjeravali posvetiti i selu, ali i obrazovanju te zdravstvenoj zaštiti-

¹⁶ Opširnije o programima političkih stranaka brodskega područja u: *BL*, 12 (2147), 23. III. 1990., 7 – 10; 14 (2149), 6. IV. 1990., 8 – 9.

¹⁷ “Završna izjava osnivačke skupštine”, *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 1, siječanj 1990., 5.

¹⁸ “Završna izjava osnivačkog Sabora Hrvatske demokratske zajednice za općinu Slavonski Brod – Trinaest zahtjeva Saboru”, *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 2, veljača 1990., 7, 9; “Naše je ime naš program”, *BL*, 6 (2141), 9. II. 1990., 4.

¹⁹ “Ne topionica naroda već zajednica domovina”, *BL*, 7 (2141), 16. II. 1990., 3; “Izabrano rukovodstvo podružnice”, *BL*, 13 (2148), 30. III. 1990., 2.

ti građana.²⁰ Ova programska načela podudarala su se i s osnovnim načelima Koalicije narodnog sporazuma (KNS), koja je osnovana sredinom veljače 1990., a koje je ova stranka bila suosnivač i član. Naime, HDS, HSLS te Hrvatska kršćansko – demokratska stranka (HKDS) i Socijaldemokratska stranka Hrvatske (SDSH) su na republičkoj razini pokrenuli inicijativu za formiranjem široke koalicije koja bi biračkom tijelu ponudila poznate i istaknute, ali nestranačke osobe poput Savke Dabčević – Kučar, Mike Tripala i drugih.²¹ Realizacijom dogovora nastala je Koalicija narodnog sporazuma (KNS) kojoj su se do održavanja izbora priključili Hrvatska seljačka stranka (HSS), Hrvatski mirotvorni pokret i još neke manje političke stranke. Cilj KNS-a bilo je privlačenje što većeg povjerenja biračkog tijela, osobito glasova neopredijeljenih birača budući da su nudili tzv. srednji put, između SKH – SDP-a i SSRN-a s jedne te HDZ-a s druge strane.

Osim HDZ-a i stranaka Koalicije narodnog sporazuma na općinskom području su djelovali i Socijalistički savez radnog naroda koji je tijekom siječnja i veljače održao niz sastanaka s predsjednicima, tajnicima i članovima Općinske konferencije SSRN-a u Velikoj Kopanici, Donjim Andrijevcima, Slavanskom Brodu, Gornjoj Bebrini, Sibirju, Oriovcu, Lužanima, Podcrkavlju, Trnjanima, Bebrini i drugim mjestima, a u svezi evidentiranja članstva te pripreme programskih osnova na kojima će se temeljiti politički rad u idućem četverogodišnjem razdoblju.²² SSRN, koji se postupno transformirao u Socijalistički savez – Savez socijalista Hrvatske (SSH), vrlo brzo je kao prva od političkih stranaka s brodskega područja izašao i s imenima osoba za ključne funkcije u lokalnoj samoupravi, budući da je Općinski komitet stranke već krajem siječnja istaknuo Vladimira Abramovića, dotadašnjeg predsjednika Izvršnog vijeća Skupštine općine, kao svojeg kandidata za obnašanje iste funkcije u idućem mandatnom razdoblju.²³ Temeljne postavke vlastitog političkog programa stranka je formirala na sastanku predsjednika i tajnika općinskih konferencija Zajednica općina Osijek i Bjelovar, a koji je sredinom ožujka održan u Novoj Gradiški. Program se temeljio na četiri osnovne odrednice iz kojih su trebale proizlaziti i smjernice za svaku općinsku organizaciju stranke, a glavne odrednice su bile: pravna država, jugoslavenska orijentacija, shvaćanje i prihvaćanje europskih kriterija te briga o čovjeku.²⁴ SSH je bila i jedna od stranaka čiji su se programi temeljili na nacionalnoj problematici, ali oko koje stranka nije gradila cjelokupni izborni program. Naime, jedan od programskih temelja bila je orijentiranost na jugoslavensku federaciju i Hrvatsku unutar zajedničke države, ali to nije značilo da je SSH predstavljao unitarističku stranku kojoj bi postojanje SFRJ predstavljalo cilj opsto-

²⁰ “Izborna načela Hrvatske demokratske stranke – Podružnice Sl. Brod”, *BL*, 12 (2147), 23. III. 1990., 10.

²¹ “Prihvaćam sudjelovanje u demokratskoj koaliciji”, *Glas Slavonije* (Osijek), 13.747, 24. II. 1990., 3.

²² “Učlanjivanje u Socijalistički savez”, *BL*, 4 (2139), 26. I. 1990., 3.

²³ “V. Abramović opet kandidat”, *BL*, 5 (2140), 2. II. 1990., 3.

²⁴ “Za osobni i društveni napredak”, *Glas Slavonije* (Osijek), 13.771, 14. III. 1990., 12.

janja. Tome zorno svjedoči i činjenica da se stranka zalagala za puni suverenitet svih federalnih jedinica, sa svim njihovim pravima pa tako i onim koje bi uključivalo i pravo na odcjepljenje. Uključivanjem ove problematike u izborni program SSH se pokazao kao stranka koja je prepoznala da će se na pitanju zajedničkih odnosa u Jugoslaviji i položaju Hrvatske unutar buduće federacije, odnosno da će prema ponuđenom rješenju ovisiti i naklonost birača. S obzirom na karakter stranka je ulazila u tzv. Lijevi blok, a u stranačkom programu se osobita pažnja namjeravala posvetiti agrarnoj problematici i položaju seljaštva. To je potvrdilo i osnivanje Odbora za selo i poljoprivredu pri SSH-a 26. veljače.²⁵

Osim SSRN/SSH-a u tzv. lijevi blok stranaka je ulazio i Savez komunista Hrvatske koji se postupno transformirao prema Stranci demokratskih promjena (SDP, odnosno socijaldemokratskoj opciji. Na sastanku članova Općinskog komiteta SKH 23. veljače 1990. usvojili su programske osnove na temelju kojih je stranka trebala ući u predizbornu kampanju. S obzirom na problematiku, usvojeni program bi se mogao okarakterizirati kao socijalno osjetljiv budući da se težilo povećanju socijalne zaštite i životnog standarda slavonskobrodskog pučanstva. Glavne programske zahtjeve predstavljali su zahtjevi za stručnim i sposobnim ljudima u ekonomiji i upravi što bi rezultiralo povećanjem životnog standarda ljudi.²⁶ Od važnijih zahtjeva, brodski komunisti i njihov predsjednik Krunoslav Najzer tražili su nezavisno sudstvo i jeftiniju upravu, a u oblasti lokalne problematike predlagali su stvaranje programa razvoja brodske općine do 2000., tržišnu privredu, ulazak stranog kapitala, izgradnju komunalne infrastrukture za razvoj male privrede, a iznošenjem zahtjeva za kvalitetnijom zaštitom majki i djece i povećanjem skrbi o njima brodski su komunisti dio stranačkog programa usmjerili i na socijalna prava građana.²⁷

Tijekom predizbornog natjecanja stranke su upriličile i predizborne skupove na kojima su uz lokalne čelnike stranaka često gostovali i čelnici s nacionalne razine. Ovisno o stranci, skupovi su se odvijali u dva različita pristupa. HDZ, HDS i KNS su održavali velike predizborne skupove na kojima se okupljalo mnoštvo ljudi dok su SKH – SDP i SSH u početku održavali javne tribine, na kojima se raspravljalo o određenim problemima i gdje su predstavljana njihova moguća rješenja. No, kasnije su i ove stranke organizirale nekoliko opsežnijih predizbornih skupova u Slavonskom Brodu i okolici.

Osim javnih tribina i manjih skupova na kojim su predstavljani kandidati i stranački programi, održano je i nekoliko velikih predizbornih skupova. HDZ je 11. ožujka održala veliki predizborni skup za područje Slavonije i Baranje u Sibirju, nedaleko Slavonskog Broda, na kojem je gostovao predsjednik stranke dr. Franjo Tuđman, a još jedan veliki predizborni skup odr-

²⁵ “Savez seljaka umjesto Odbora”, *BL*, 10 (2145), 9. III. 1990., 8; “Savez seljaka je protiv koalicije SK i SSRN”, *BL*, 12 (2147), 23. III. 1990., 2.

²⁶ “U središtu čovjek, radišan, moralan, autoritativan”, *BL*, 9 (2144), 2. III. 1990., 2.

²⁷ “Za bogatog pojedinca i bogatu zajednicu za demokratske promjene”, *BL*, 12 (2147), 23. III. 1990., 9.

žan je 7. travnja na slavonskobrodskom stadionu BSK-a, gdje su o stranačkim ciljevima govorili kandidati za saborska vijeća Ante Klarić, Ivo Babić, Milan Tapalović i Vladimir Šeks.²⁸ Ovdje se bitnim čini spomenuti i da se HDZ potencijalnom biračkom tijelu uglavnom obraćala osvrtnom na nacionalne teme i osudom političkog jednoulja dotadašnje vlasti, dok je uloga tzv. malih tema iz društveno – ekonomske problematike lokalnog puka na tim skupovima bila gotovo zanemariva. S druge strane, SKH – SDP brodskeg područja je organizirao niz javnih tribina, a jedna takva naslovljena *Tjedan SKH – SDP-a* održana je u brodskeg *Salonu Becić* od 8. do 13. travnja. Glavni gost tribine, na kojoj se predstavljao stranački program i kandidati za odbornička i saborska mjesta, bila je Sonja Loknar, sekretar CK SK Slovenije, koja se u izlaganju osvrnula na netom završene izbore u Sloveniji.²⁹ Osim predstavljanja političkih programa i kandidata, organiziranja predizbornih skupova i sličnog, stranke su nastavile i s osnivanjem ogranaka, a osnovane su i nove stranke. Tako je osnovana podružnica Saveza zelenih Hrvatske, koja je na brodskeg području djelovala kao „Društvo za zaštitu čovjekove okoline – Zeleni Brod“, te ogranak Hrvatske socijalno – liberalne stranke čijim je predsjednikom postao Zdravko Eraković.³⁰ Novoosnovani HSLS je bio član KNS-a koji je 5. travnja održao veliki predizborni skup na glavnom brodskeg trgu, popularnom Korzu u središtu Slavonskeg Broda. Pred 15-ak tisuća okupljenih građana o Koaliciji i njezinim ciljevima govorila je dr. Savka Dabčević – Kučar.³¹ Posljednje i masovne predizborne skupove održale su i ostale političke stranke pa je tako, između ostalih, 19. travnja na Korzu skup, na kojem su govorili Boris Malada, Aleksandar – Mišo Broz, Zdravko Tomac i Antun Milović, održala SKH – SDP.³² Nakon održavanja posljednjih predizbornih skupova nastupila je predizborna šutnja, a potom su održani i prvi višestranački izbori na teritoriju cijele SR Hrvatske.

Izbori i njihovi rezultati

Prvi krug izbora održavao se u nedjelju 22. te u ponedjeljak 23. travnja 1990., a građani s područja slavonskobrodskoe općine glasovanju su pristupili na 435 biračkih mjesta kako bi izabrali predstavnike u Skupštinu općine te za Sabor SR Hrvatske.³³ Prema odluci o formiranju izbornih jedinica za izbor odbornika u skupštinska vijeća birači su u Skupštinu općine Slavonski

²⁸ “Predizborni skup HDZ-a”, *BL*, 10 (2145), 9. III. 1990., 2; “Nikakva rješenja na štetu Hrvatske”, “Suverenitet Hrvatske se neće dijeliti”, *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 3, travanj 1990., 7, 8.

²⁹ “Tjedan SKH – SDP”, *BL*, 15 (2150), 13. IV. 1990., 2.

³⁰ “Osnovani novi ogranci”, *BL*, 12 (2147), 23. III. 1990., 2; “Ne stranka već savjest čovječanstva”, “Kandidati zelenih”, *BL*, 13 (2148), 30. III. 1990., 2, 5; “Programska načela HSLS – KNS”, *BL*, 14 (2149), 6. IV. 1990., 8.

³¹ “Sila prolazi, a pravda pobjeđuje”, *BL*, 15 (2150), 13. IV. 1990., 5.

³² “Da nam svima bude bolje”, *BL*, 16 (2151), 20. IV. 1990., 8.

³³ *Izbori 1990., Dokumentacija 801, Godina 1990.*, Republika Hrvatska, Republički zavod za statistiku, Zagreb, 1991., 19, 27.

Brod trebali izabrati 137 odbornika, odnosno kako se u jednoj izbornoj jedinici bira po jedan odbornik birači su glasovali u 65 izbornih jedinica za Vijeće udruženog rada, 47 jedinica za Vijeće mjesnih zajednica te 25 jedinica za Društveno-političko vijeće.³⁴ Kako su se istodobno održavali i parlamentarni izbori birači su izabirali i kandidate koji će ih predstavljati u novom sazivu hrvatskog Sabora. Tako je birano 6 saborskih zastupnika, odnosno u izbornoj jedinici br. 87 jedan zastupnik u Vijeće općina, potom su u izbornim jedinicama br. 12 (Brod I., birači iz gradskih mjesnih zajednica) i br. 13 (Brod II., birači iz seoskih mjesnih zajednica) birana dva zastupnika u Društveno-političko vijeće te u izbornim jedinicama br. 13 (Metalna industrija), br. 14 (Drvena industrija, promet, šumarstvo i trgovina) i br. 15 (Ostala industrija i neprivredne djelatnosti) tri zastupnika u saborsko Vijeće udruženog rada.³⁵ Uz ovih šest zastupnika birači su glasovali i u još dvije izborne jedinice gdje su izabirani zastupnici regije, odnosno u jedinici br. 143. biračko pravo su trebali iskoristiti poljoprivrednici šest općina, dok su u izbornoj jedinici br. 155. radnici zaposleni u zanatskim i drugim djelatnostima s područja 14 općina birali također jednog zastupnika.³⁶

Zajedno s nezavisnim kandidatima, političke stranke su u prvom izbornom krugu biračkom tijelu ponudile 441 kandidata pa se za 137 odborničkih mjesta u skupštinskim vijećima prosječno natjecalo nešto više od 3,2 kandidata. Najviše osoba su kandidirali HDZ i SKH – SDP, odnosno 133 i 80. Potom su slijedili HDS sa 64 kandidata, SSH sa 59 kandidata, a na izborima se trebalo pojaviti i 86 nezavisnih kandidata. Situacija vezana uz izbor saborskih zastupnika trebala je donijeti više neizvjesnosti budući da se za šest mjesta u saborskim vijećima trebalo natjecati 36 kandidata, odnosno za jedno mjesto se u prosjeku natjecalo 6 kandidata. Kao i kod predlaganja kandidata za skupštinska odbornička mjesta biračima su i ovdje najviše kandidata predložili HDZ i SKH – SDP, odnosno po šest, a po pet kandidata su predložili HDS i SSH. Saborsko mjesto je pokušalo osvojiti i osam nezavisnih kandidata.³⁷ Osim kandidata spomenutih stranaka i opcija u izborima se pojavilo i nekoliko kandidata Hrvatske seljačke stranke (HSS), Saveza socijalističke omladine (SSOH), potom Saveza Zelenih, Hrvatske socijalno – liberalne stranke itd.

Nakon završetka prvog izbornog kruga najzadovoljnija je mogla biti Hrvatska demokratska zajednica. Naime, Ante Lasić u izbornoj jedinici br. 13 i Branko Janković u izbornoj jedinici br. 14 za Vijeće udruženog rada

³⁴ SVOSB, 1/90., 23. II. 1990., 9 – 13.

³⁵ "Izbori '90", *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 3, travanj 1990., 2; Ivan GRDEŠIĆ, Mirjana KASAPOVIĆ, Ivan ŠIBER, Nenad ZAKOŠEK: *Hrvatska u izborima '90.* (dalje: *Hrvatska u izborima '90.*) Zagreb, 1991., 220, 222.

³⁶ "Vijeće udruženog rada, 143. izborna jedinica ind. poljopr.", *NG novine* (Nova Gradiška), 280, 20. IV. 1990., 7; "Izbori '90", *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 3, travanj 1990., 2.

³⁷ "Hadezeovci, nezavisni, komunisti...", *BL*, 15 (2150), 13. IV. 1990., 6; Opširnije o listama kandidata, poimeničnim popisima i stranačkoj pripadnosti kandidata s brodskega područja u: "Završena faza kandidiranja", *BL*, 14 (2149), 6. IV. 1990., 3; "Kandidati za odbornike VUR-a Skupštine općine Slav. Brod", *BL*, 15 (2150), 13. IV. 1990., 3.

kao i Ante Klarić u izbornoj jedinici br. 13 (Brod II.) za Društveno-političko vijeće sabora stranci su, osvajanjem natpolovičnog broja glasova u svojim izbornim jedinicama, osigurali tri mjesta u Saboru (Tablica 2.), a HDZ-u su bila izgledna i preostala tri saborska mjesta, odnosno po jedno mjestu u Vijeću općina, Vijeću udruženog rada te u Društveno-političkom vijeću, budući da su stranački kandidati kao vodeći prošli u drugi izborni krug, u kojem je za pobjedu bila dovoljna relativna većina glasova birača koji su pristupili izborima.

Tablica 2.

VUR, IJ br. 13	Glasača	Postotak	VUR, IJ br. 14	Glasača	Postotak
Upisano birača	11.595	100,00 %	Upisano birača	8.820	100,00 %
Izašlo birača	8.884	76,62 %	Izašlo birača	6.869	77,88 %
Ante Lasić (HDZ)	5.159	58,07 %	Branko Janković (HDZ)	3.605	52,48 %
Ivan Milas (SKH-SDP)	2.222	25,01 %	Ivan Novaković (SKH-SDP)	1.597	23,25 %
DPV (Brod II), IJ br. 13	Glasača	Postotak	Kandidati izabrani u vijeća Sabora SR Hrvatske³⁸		
Upisano birača	40.316	100,00 %			
Izašlo birača	35.364	87,72 %			
Ante Klarić (HDZ)	19.470	55,06 %	I. izborni krug 22./23. travnja 1990.		
Mihael Blaževac (HDS)	5.646	15,97 %			

Istodobno sa zadovoljstvom glede rezultata postignutih za saborska vijeća, HDZ je bila zadovoljna i rezultatima postignutim u izboru odbornika za skupštinska vijeća budući da je osvojila najviše odborničkih mjesta za novi saziv Skupštine općine, odnosno 57 od 62 kandidata izabrana u prvom izbornom krugu. Preostalih pet mjesta osvojili su SKH – SDP (3 mjesta) i nezavisni kandidati (2 mjesta).³⁹ Rezultatima postignutim u prvom krugu bili su iznenađeni mnogi, pa i sami čelnici i članovi općinskog HDZ-a.⁴⁰ Naime, nitko nije očekivao ovako uvjerljivu pobjedu spomenute stranke, a neugodno su iznenadili SSH te KNS koji u prvome krugu nisu osvojili niti jedno odborničko mjesto u skupštinskim vijećima.⁴¹

S obzirom da u tri izborne jedinice nisu zadovoljeni zakonski uvjeti u njima nisu održavani izbori pa je novi saziv sva tri vijeća Skupštine općine trebao imati 134 odbornika (25 u DPV-u, 46 u VMZ-u te 63 odbornika u VUR-u), odnosno u drugom izbornom krugu, koji se trebao održati 6. i 7. svibnja, birači su trebali izabrati još 72 skupštinska odbornika, i to

³⁸ BL, 17 – 18 (2153), 27. IV. 1990., 1, 3. – 6.

³⁹ “Rezultati glasanja”, BL, 17 – 18 (2153), 27. IV. 1990., 3. – 4.

⁴⁰ “Očekivana pobjeda HDZ-a”, ISTO, 6.

⁴¹ “Popratne pojave u izbornoj groznici”, ISTO.

13 odbornika u Društveno-političko vijeće, 23 u Vijeće mjesnih zajednica te 36 odbornika u Vijeće udruženog rada. Iako se u drugom krugu birao dosta velik broj odbornika već su rezultati koji su postignuti u prvom izbornom krugu nagovijestili da će vrlo vjerojatno, kao i u ostatku Hrvatske, i na području općine Slavonski Brod doći do uvjerljive pobjede HDZ-a u izborima i na lokalnoj i na parlamentarnoj razini. To su i potvrdili rezultati postignuti u drugome krugu. Prema broju glasova, odnosno raspodjeli odborničkih mandata, HDZ je i u drugom krugu ostvarila sigurnu pobjedu, ali ipak ne toliko uvjerljivu kao 14 dana ranije. Naime, HDZ je osvojila 54 od 72 birana odbornička mjesta što je činilo 75 posto mandata biranih u drugom krugu, ali to je bio lošiji rezultat nego što ga je stranka ostvarila u prvome krugu budući da je u njemu osvojila gotovo 92 posto izabranih odborničkih mjesta (Vidi tablicu 3.). No, unatoč nešto slabijem rezultatu koji je stranka ostvarila u drugom izbornom krugu, HDZ-u je bila zagarantirana vrlo uvjerljiva pobjeda, a osim već izabranih odbornika iz redova SKH – SDP-a i nezavisnih kandidata u drugom krugu su status skupštine stranke osigurali HDS te HSS osvajanjem jednog, odnosno dva odbornička mjesta.

Tablica 3.

Skupština općine Slavonski Brod – Stranačka pripadnost odbornika skupštinskih vijeća i rezultati prema izbornim krugovima ⁴²									
Vijeća		DPV		VMZ		VUR		UKUPNO	
Stranke	Odbornika	I. Krug	II. krug	I. krug	II. Krug	I. Krug	II. Krug	I. krug	II. krug
HDS	1	-	-	-	1	-	-	-	1
HDZ	111	11	11	22	16	24	27	57	54
HSS	2	-	-	-	1	-	1	-	2
NK	6	-	-	1	-	1	4	2	4
SKH-SDP	14	1	2	-	5	2	4	3	11
Po krugu	134	12	13	23	23	27	36	62	72
UKUPNO		25		46		63		134	

Tako je u slavonskobrodsku Skupštinu općine izabrano 134-ero odbornika, a najviše ih je bilo iz redova HDZ-a koja je osvojila gotovo 83 posto odborničkih mandata, ili 111 mjesta u sva tri vijeća općinske Skupštine. U Vijeće udruženog rada (VUR) izabrana su ukupno 63 odbornika, od kojih je HDZ imao 51 odbornika, 6 odborničkih mjesta pripalo je SKH – SDP-u te 5 nezavisnim kandidatima. Od 46 odbornika izabranih u Vijeće mjesnih zajednica (VMZ) HDZ-u je pripalo 38, a u Društveno-političkom vijeću (DPV) tri mjesta je osvojio SKH – SDP-u dok su ostala 22 mjesta pripa-

⁴² SVOB, 4/90., 28. V. 1990., 112 – 115; “Rezultati glasanja u drugom krugu”; “Izabrani kandidati za vijeće mjesnih zajednica Skupštine općine” i “Izabrani kandidati za vijeće udruženog rada Skupštine općine”, *BL*, 19 (2154), 11. V. 1990., 3. – 5.

la HDZ-u. U izboru zastupnika s područja slavonskobrodske općine u vijeća Sabora Hrvatske u drugom su krugu održani izbori u jedinicama Slavonski Brod I. za DPV, u izbornoj jedinici br. 87 za Vijeće općina te u izbornoj jedinici br. 15 gdje se birao kandidat za Vijeće udruženog rada. U sve tri izborne jedinice pobjedu su odnijeli, odnosno mandat su osvojili predstavnici HDZ-a: Milan Tapalović, Antun Babić i Zdenko Knežević (Tablica 4.).⁴³ Tako su svi predstavnici u vijećima Sabora koji su birani na općinskom području bili članovi HDZ-a, odnosno prema vijećima to su poimence bili: Antun Babić (VOP), Ante Klarić i Milan Tapalović (DPV), dr. Zdenko Knežević, Ante Lasić i Branko Janković (VUR).

Tablica 4.

DPV (I) – IJ br. 12	Glasača	Postotak	Rezultati izbora za vijeća Sabora SR Hrvatske ⁴⁴		
Upisano birača	40.012	100,00 %	II. krug 6./7. svibnja 1990.		
Izašlo birača	26.957	67,37 %			
Petar Katalinić (HDS)	2.972	11,02 %			
Antun Milović (SKH-SDP)	10.245	38,00 %			
Milan Tapalović (HDZ)	13.211	49,01 %			
VUR – IJ br. 15	Glasača	Postotak	VOP – IJ br. 87	Glasača	Postotak
Upisano birača	13.597	100,00 %	Upisano birača	80.264	100,00 %
Izašlo birača	9.703	71,36 %	Izašlo birača	56.343	70,20 %
Željko Blažević (HDS)	1.631	16,81 %	Antun Babić (HDZ)	33.053	58,66 %
Zdenko Knežević (HDZ)	4.302	44,34 %	Mladen Poštenjak (HDS)	6.997	12,42 %
Ivica Miletić (SKH-SDP)	3.572	36,81 %	Mirko Šestina (SKH-SDP)	15.133	26,86 %

Nakon službene potvrde izbornih rezultata i nekoliko dana prije nego je konstituiran novi saziv Sabora SR Hrvatske koji je za predsjednika Predsjedništva izabrao dr. Franju Tuđmana, za 25. svibnja 1990. je najavljen, odnosno sazvana konstituirajuća sjednica novog saziva Skupštine općine koja je i održana u Spomen-dom *Đuro Salaj*, a na sjednici se trebalo izabrati novog predsjednika i potpredsjednika općinske Skupštine.⁴⁵ Pobjednička stranka je na sjednici Općinskog odbora, održanoj 9. svibnja, kao kandidate za obnašanje ključnih funkcija u općinskoj vlasti istaknula dr. Josipa Metera za predsjednika i Zdravka Sočkovića za potpredsjednika Skupštine općine

⁴³ "Odluka u drugom krugu", *Glas Slavonije* (Osijek), 13.798, 25. IV. 1990., 3; "U većini HDZ, a u Vukovaru i Baranji komunisti", *Glas Slavonije* (Osijek), 13.807, 8. V. 1990., 3.

⁴⁴ "Rezultati glasanja u drugom krugu", *BL*, 19 (2154), 11. V. 1990., 1, 3 – 5; M. KASAPOVIĆ, *Izborni i stranački sustav Republike Hrvatske*, Zagreb, 1993., 120.

⁴⁵ "Danas konstituirajuća sjednica Skupštine općine", *BL*, 21 (2156), 25. V. 1990., 1.

te dipl. soc. Franu Piplovića kao kandidata za predsjednika Izvršnog vijeća.⁴⁶ Na konstitutivnoj sjednici ovi su kandidati, u skladu s proklamiranom demokratskom procedurom i višestranačjem, imali svoje protukandidate u liku Antuna Pišonića i Pave Naletilića kao kandidata za predsjedničko, odnosno potpredsjedničko mjesto općinske Skupštine. No, velikom većinom glasova izabrani su kandidati predloženi od Općinskog odbora HDZ-a te su za predsjednika i potpredsjednika Skupštine općine većinom glasova izabrani dr. Josip (Jozo) Meter (HDZ) i Zdravko Sočković. Nakon izbora dr. Jozo Meter je za novog predsjednika Izvršnog vijeća predložio dipl. soc. Franu Piplovića, dotadašnjeg urednika glasila *Brodski list*.⁴⁷ Istodobno su predsjednicima skupštinskih vijeća izabrani članovi pobjedničke stranke, odnosno za predsjednika VUR-a je izabran dr. Mato Vukelić, a potpredsjednika prof. Zvonimir Markotić, za predsjednika VMZ-a je izabran Krunoslav Štefančić, a potpredsjednikom je postao Dubravko Jošić. Dragutin Čengić i dr. Milan Bitunjac su izabrani za predsjednika i potpredsjednika DPV-a.⁴⁸

Prema odluci proglašenoj nekoliko dana pred održavanje izbora, tj. 19. travnja, Skupština općine je odredila sastav 15-članog Izvršnog vijeća koje je sačinjavalo 14 članova i predsjednik koji se, na prijedlog predsjednika Skupštine općine birao na četiri godine.⁴⁹ Na zajedničkoj sjednici sva tri vijeća 15. lipnja 1990. dužnosti je s danom 25. lipnja razriješen Vladimir Abramović, dotadašnji predsjednik Izvršnog vijeća, a potom je mandat za sastav novog Izvršnog vijeća dodijeljen Frani Piploviću i nadopunjena je skupštinska Odluka o Izvršnom vijeću od 19. travnja 1990. Za članove Izvršnog vijeća izabrani su: Vladimir Abramović (SKH – SDP), mr. Mato Artuković (HDS), dr. Ivan Boras, mr. Ivan Boras (SSH), Tomo Grgić, Zdenka Kobašić, Ratko Lovrić (HDZ), Velimir Lovrić, Marinko Mikulić, Milomir Miladinović, prof. Nedjeljko Marko Pandžić (HDS), Krešimir Rudec i Mirko Tomac.⁵⁰ Unatoč protivljenju i otporu unutar samog HDZ-a, budući da su neki članovi tražili da se općinska vlada sastavi isključivo od predstavnika pobjedničke stranke, novi čelnik Izvršnog vijeća je u općinskoj vladi uspio okupiti članove više političkih stranaka.⁵¹ Kao prvu od odluka novo Izvršno vijeće je izabralo Velimira Lovrića i Krešimira Rudeca za potpredsjedni-

⁴⁶ “Kandidati za općinske funkcije”, *BL*, 19 (2154), 11. V. 1990., 1.

⁴⁷ *SVOSB*, 4/90., 28. V. 1990., 112 – 115; “Plebiscitom ukazano povjerenje novim neopterećenim snagama”, *BL*, 22 (2157), 1. VI. 1990., 2.

⁴⁸ *SVOSB*, 4/90., 28. V. 1990., 112 – 115; “Bez velikih sastanaka”, “Gotovo svi – prisutni”, “I Vijeće mjesnih zajednica – u novom sazivu”, *BL*, 22 (2157), 1. VI. 1990., 3.

⁴⁹ O Izvršnom vijeću, djelokrugu njegova rada i ovlastima, ali i o ostalim tijelima i ovlastima općinske uprave vidi: *Statut općine Slavonski Brod*, *SVOSB*, Posebni broj, 23. II. 1990.; *ISTO*, 3/90., 20. IV. 1990., 88 i dalje.

⁵⁰ *SVOSB*, 5/90., 18. VI. 1990., 124 – 125; *ISTO*, 6/90., 16. VII. 1990., 136. *CAFUTA*, *Kronologija 1990. – 1992.*, 16; “Izabrano Izvršno vijeće općine”, *BL*, 23 (2158), 8. VI. 1990., 4; “Kadrovska rješenja”, *BL*, 26 (2161), 29. VI. 1990., 4.

⁵¹ “Kušnja demokracije – Otpori desnog krila sve otvoreniji. Ima li HDZ svoje prvoborce koji traže fotelje”, *BL*, 23 (2158), 8. VI. 1990., 2.

ke IV-a, a predstavnicima pri skupštinskim vijećima imenovani su Mato Artuković (DPV), Krešimir Rudec (VUR) i Mirko Tomac (VMZ).⁵²

No, vratimo se još malo izbornim rezultatima. Naime, jasno je da je uspjeh na izborima, između ostaloga, ovisio i o broju kandidata ponuđenih biračkom tijelu. Činjenica je kako je najviše kandidata za odbornička mjesta istaknula HDZ (136), a potom su sa 86 kandidata slijedili nezavisni.⁵³ Najveće izborne gubitnike predstavljali su SSH, koji nije osvojio niti jedno odborničko mjesto, te stranke koje su sačinjavale Koaliciju narodnog sporazuma, a koje su postigle vrlo loše rezultate osvojivši nekoliko odborničkih mandata. S druge strane, HSS je postigao dobar rezultat jer je istaknuo samo četiri kandidata, a čak su dvojica osvojili odbornički mandat. No, za bolje razumijevanje i lakšu predodžbu izbornog uspjeha, odnosno neuspjeha pojedine stranke pomoć će i iduća tablica (Tablica 5.) u kojoj je prikazan uspjeh stranačkih kandidata u oba izborna kruga.

Tablica 5.

Uspjeh stranačkih kandidata u oba izborna kruga za odbornička mjesta u Skupštini općine Slavonski Brod ⁵⁴			
Stranka	Predloženo kandidata za odbornička mjesta	Prošlo kandidata u Skupštinu općine	Postotak
HDS	64	1	1,56 %
HDZ	136	111	81,62 %
HSS	4	2	50,00 %
NK	86	6	6,98 %
SKH - SDP	80	14	17,50 %
SSH	59	0	0,00 %
SSOH	7	0	0,00 %
Zeleni	5	0	0,00 %
UKUPNO	441	134	30,39 %

Rezultati koji su postignuti u izbornim jedinicama za odbornike sva tri vijeća Skupštine općine, odnosno Sabora SR Hrvatske na području općine Slavonski Brod bili su po pitanju konačnog izbornog pobjednika gotovo identični izbornim rezultatima koji su postignuti na republičkoj razini.⁵⁵

⁵² “Kadrovska rješenja”, *BL*, 26 (2161), 29. VI. 1990., 4.

⁵³ “Izbori '90”, *Posavska Hrvatska* (Slavonski Brod), 3, travanj 1990., 2; “Izjave”, *BL*, 20 (2155), 18. V. 1990., 1.

⁵⁴ “Tko je tko na kandidacijskim listama”, *BL*, 15 (2150), 13. IV. 1990., 6; “Izbori 1990.”, “Izabrani kandidati za društveno – političko vijeće Skupštine općine Slav. Brod”, “Izabrani kandidati za vijeće mjesnih zajednica Skupštine općine”, “Izabrani kandidati za Vijeće udruženog rada Skupštine općine”, *BL*, 19 (2154), 11. V. 1990., 3 – 5.

⁵⁵ U vijeća Sabora SRH izabrano je 356 kandidata. HDZ-u je pripalo 205 mjesta (57,58 %), reformiranim komunistima i ulijevo orijentiranim strankama 101 mjesto ili 28,37 % mandata

No, za razliku od hrvatskog prosjeka, na području slavonskobrodske općine HDZ je ostvarila još uvjerljiviju pobjedu budući da je osvojila svih šest saborskih mjesta te gotovo 83 posto odborničkih mjesta u Skupštini općine, odnosno apsolutnu većinu u sva tri skupštinska vijeća. Ovakav raspored skupštinskih snaga HDZ-u je omogućio samostalno formiranje cjelokupne lokalne vlasti i postavljanje vlastitih kadrova na ključna mjesta u lokalnoj upravi i samoupravi. Unatoč nešto izraženijoj razlici u osvojenim mandatima, upravo je općina Slavonski Brod bila slika i prilika raspoloženja koje je vladalo među biračkim tijelom sklonom velikim promjenama. Personalizirana i vrlo agresivna kampanja HDZ-a, politički program koji je nakon duljeg razdoblja na površinu izvlačio nacionalnu problematiku, ali i zasićenost dotadašnjom vlasti SK i SSRN-a kao i teška gospodarska situacija samo su neki od razloga koji su rezultirali takvim izbornim rezultatima, odnosno slomom dotadašnjih nositelja vlasti. Da je takvo bilo i razmišljanje velikog dijela birača zorno svjedoči i njihov izlazak na birališta, osobito u prvom izbornom krugu, a što je bila jedna od glavnih karakteristika provedenih izbora, odnosno iznimno velik odziv biračkog tijela (Tablica 6.).

Tablica 6.

Odziv birača na izbore za odbornike u vijećima Skupštine općine Slavonski Brod ⁵⁶							
I. KRUG Vijeća	Upisano Birača	Izašlo Birača	Postotak	II. KRUG Vijeća	Upisano birača	Izašlo birača	Postotak
VUR	30393	24281	79,89 %	VUR	19558	12571	64,28 %
VMZ	78173	67235	86,01 %	VMZ	46558	31429	67,51 %
DPV	80624	66548	82,54 %	DPV	41084	28021	68,20 %

Vrijeme koje je uslijedilo nakon prvih višestranačkih izbora donijelo je određena preslagivanja na lokalnoj političkoj sceni pri čemu su najlošije prošli izborni gubitnici, odnosno ogranci SSH-a i HDS-a koji su se raspali kao i Koalicija narodnog sporazuma koja nije postigla očekivane rezultate. Isto tako, dvogodišnje razdoblje do idućih izbora (kolovoz 1992.) donijelo je osnivanje novih političkih stranaka, poput HKDS-a ili HNS-a kao i dviju srpskih stranaka (SDS, SNS), koje će imati vrlo značajnu ulogu u daljnjem razvoju lokalne političke scene.

Zaključak

Demokratske promjene na području općine Slavonski Brod nimalo nisu odudarale od radikalnih društveno-političkih kretanja koja su krajem 80.-ih godina 20. stoljeća obilježila političku realnost diljem socijalističko – komu-

(od toga je SKH – SDP samostalno osvojio 73 mjesta ili 20,51 %), a ostale stranke i nezavisni kandidati su osvojili 50 mjesta (14,05 %). Opširnije o rezultatima prvih izbora u SR Hrvatskoj: *Hrvatska u izborima '90.*

⁵⁶ *Izbori 1990., Dokumentacija 801, Godina 1990., 19, 27.*

nističkih zemalja srednje i istočne Europe, uključujući i SR Hrvatsku kao dio jugoslavenske federacije. Glavne posljedice takvih promjena vodile su općoj demokratizaciji društveno – političkog života u zemlji koji se ubuduće trebao temeljiti na osnovu priznavanja ljudskih prava i sloboda, višestranačju, parlamentarnoj demokraciji, tržišnom gospodarstvu itd. Takva kretanja su Hrvatskoj donijela i održavanje prvih višestranačkih izbora (22. i 23. travnja i 6. i 7. svibnja 1990.).

Na slavonskobrodskom području u izborima su samostalno nastupile netom osnovane stranke poput HDS-a i HDZ-a čijim je sučeljavanjem obilježena kratka predizborna kampanja. Osim ovih učesnika izborima su pristupili i reformirani SK kao SKH – SDP, Socijalistički savez radnog naroda kao SSH, potom prijeizborni savez više stranaka političkog centra nazvan Koalicija narodnog sporazuma (KNS) te nezavisni kandidati. Novoosnovane stranke su u kratkoj, ali agresivnoj kampanji, upućivale kritiku dotadašnjim nositeljima vlasti, a glavni zahtjevi njihovih političkih programa temeljili su se na nacionalnoj problematici i pitanju budućih odnosa i mjestu Hrvatske u jugoslavenskoj federaciji. Lijevo orijentirane stranke svoje političke programe su uglavnom temeljile na problematici vezanoj uz podizanje životnog standarda ljudi.

U općini Slavonski Brod vrlo uvjerljivu pobjedu je ostvarila HDZ, što su joj omogućile agresivna i personalizirana predizborna kampanja, veliki broj stranačkih ogranaka i članstva, potom vjerojatno i ponajviše jasan stav o budućnosti Hrvatske, ali i zasićenost birača dotadašnjim nositeljima vlasti koji su bili identificirani kao uzročnici vrlo teške socijalno – gospodarske situacije u općini i zemlji. Osvajanje 111 od 134 odbornička mjesta (83 %) u sva tri vijeća Skupštine općine HDZ-u je omogućilo samostalno formiranje cjelokupne općinske vlasti. Tako su stranačkim kandidatima pripala sva čelna mjesta u skupštinskim vijećima, a predsjednikom Skupštine općine je izabran dr. Jozo Meter. Unatoč otporu unutar vlastitih redova HDZ je formirao višestranačko Izvršno vijeće čijim je predsjednikom izabran Frano Piplović.

Najvećeg izbornog gubitnika je statistički predstavljao SSH, ali realno SKH – SDP. Naime, SSH je biračkom tijelu ponudila 59 kandidata, ali niti jedan nije prošao u općinsku Skupštinu. Isto tako, niti Koalicija narodnog sporazuma (KNS) sastavljena od više stranaka političkog centra nije polučila očekivane rezultate. U izborima za mjesta u saborskim vijećima bila je istovjetna situacija, odnosno HDZ je osvojila svih šest mjesta, dok je HDS osvojio regionalnog zastupnika kojeg su birali birači u izornoj jedinici koja je obuhvaćala područje 14 općina.

Neke od glavnih karakteristika održanih izbora na slavonskobrodskom području predstavljaju vrlo velik odziv birača, a zamjetno je i kako je do izražaja došlo odlučivanje između dvije suprotstavljene opcije koje su bile identificirane u HDZ-u, odnosno u SKH – SDP-u. Unatoč navedenom, kao jedan od mogućih razloga neuspjeha SKH – SDP-a i SSH-a na brodskom području leži u razočaranosti birača dotadašnjim obnašateljima vlasti, ali i

u činjenici o podvojenosti njihovog članstva. Naime, u većinskom izbornom sustavu koji je bio na snazi u drugom krugu su uglavnom bili suprotstavljene kandidati HDZ-a te SKH – SDP-a ili SSH-a te je u tom krugu dolazilo i do raspršivanja glasova između više kandidata vrlo srodne, ako ne i iste, političke orijentacije.

Glas Slavonije (Osijek), 13.804, 4.V. 1990, 9.

Glas Slavonije (Osijek), 13.802, 30. IV. 1990, 28.

SUMMARY

DEMOCRATIC CHANGES IN THE MUNICIPALITY OF SLAVONSKI BROD IN 1990

Democratic changes, political pluralism, first political parties and first pluralistic elections in the municipality of Slavonski Brod in 1990 are described in this article. Based on available printed sources, relevant literature and many newspaper articles, the authors tried to analyze new before 1990 unknown political life in a small part of the local administration of the Republic of Croatia. Political relations in the Slavonski Brod area during the first few months at the beginning of 1990 were marked by the establishing of the first political parties, their political campaign and programs and presentation of their ideas for the local community for the first multiparty elections. The first election round was held on the 22nd and 23rd of April and the second was held on 6th and 7th of May.

In Slavonski Brod area in 1990 Croatian communists lost elections completely. The most successful political party and new political leader was Croatian democratic union (CDU/HDZ). All representatives of the municipality of Slavonski Brod in the Croatian Parliament were members of this party. After elections HDZ had 111 of 134 representatives in the Municipal assembly of Slavonski Brod and formed a new local administration.

Key words: Republic of Croatia, Slavonski Brod, Democracy, Political Pluralism, Political Parties, Parliamentary and Local (Municipal) Elections